

David Benioff

Stad der dieven

Vertaald door Sandra van de Ven

SIGNATUUR

2011

Mijn grootvader, de messenvechter, doodde nog voor zijn achttiende verjaardag twee Duitsers. Ik kan me niet herinneren dat iemand me dat ooit heeft verteld; het was iets wat ik gewoon altijd had geweten, net zoals ik wist dat de Yankees het krijtstreeptenue droegen voor thuiswedstrijden en grijs voor uitwedstrijden. Maar met die kennis was ik niet geboren. Wie had het me verteld? Niet mijn vader, die nooit een geheim deelde, en ook niet mijn moeder, die ervoor terugdeinsde om ook maar iets onplezierigs te zeggen over alles wat met bloed, kanker of vermindering te maken had. Niet mijn grootmoeder, die elke volksvertelling van het oude vaderland kende – de meeste nogal akelig, over kinderen die werden verslonden door wolven of onthoofd door heksen – maar nooit in mijn bijzijn over de oorlog sprak. En zeker niet mijn grootvader zelf, de glimlachende bewaker van mijn vroegste herinneringen, de stille, slanke man met de zwarte ogen, die mijn hand vasthield als we de straat overstaken, die op een bankje in het park zijn Russische krant las terwijl ik achter de duiven aan joeg en mieren pestte met een takje.

Ik groeide twee straten bij mijn grootouders vandaan op, dus ik zag hen bijna elke dag. Ze hadden een eigen bedrijfje, een verzekeringsagentschap dat gevestigd was in hun flatje in Bay Ridge en dat zich voornamelijk richtte op Russische immigranten. Mijn grootmoeder was altijd aan de telefoon, aan het verkopen. Niemand kon haar weerstaan. Ze liet haar charmes op potentiële klanten los of joeg hun de stuipen op het lijf, maar in beide gevallen wist ze polissen te verkopen. Mijn grootvader bemande het bureau, waar hij alle admini-

stratie afhandelde. Toen ik nog klein was zat ik vaak op zijn schoot te kijken naar het gladde, ronde stompje van zijn linkerwijsvinger, waarvan de bovenste twee kootjes zo netjes waren afgesneden dat het leek of hij zo geboren was. Als het zomer was en de Yankees een wedstrijd hadden, stond de radio (en na zijn zeventigste verjaardag de kleuren-tv die mijn vader voor hem had gekocht) aan. Hij raakte nooit zijn accent kwijt, ging nooit naar het stembureau en luisterde nooit naar Amerikaanse muziek, maar hij werd wel een toegewijd Yankees-fan.

Eind jaren negentig deed een grote verzekeringsmaatschappij een bod op het bedrijf van mijn grootouders. Iedereen zei dat het een redelijk bod was, dus vroeg mijn grootmoeder het dubbele. Er zal ongetwijfeld stevig onderhandeld zijn, maar ik had de maatschappij van tevoren kunnen vertellen dat het tijdsverspilling was om met mijn grootmoeder te onderhandelen. Uiteindelijk gaven ze haar haar zin, waarop mijn grootouders geheel volgens traditie hun appartement verkochten en naar Florida verhuisden.

Ze kochten een klein huisje aan de Golfkust, een meesterwerkje met een plat dak dat in 1949 was ontworpen door een architect die ongetwijfeld wereldberoemd zou zijn geworden als hij niet datzelfde jaar nog was verdronken. Het strakke, majestueuze gebouw van staal en gegoten beton, gebouwd op een eenzaam klif boven de Golf, was niet het soort huis dat je bij een gepensioneerd echtpaar voorstelde, maar ze verhuisden niet naar het zuiden om te verpieteren in de zon en vervolgens te sterven. Meestal zit mijn grootvader achter de computer online te schaken met zijn oude vrienden. Mijn grootmoeder, die er een paar weken na de verhuizing al schoon genoeg van had om niets omhanden te hebben, creëerde een baan voor zichzelf aan de universiteit van Sarasota; daar doceert ze Russische literatuur aan gebruikte studenten die, afgaand op die ene keer dat ik een les van haar heb bijgewoond, keer op keer schrikken van haar grove taalgebruik,

haar bijtende sarcasme en haar fotografische geheugen voor gedichten van Poesjkin.

Elke avond eten mijn grootouders op de veranda van hun huis, vanwaar ze uitkijken over het donkere water tussen Florida en Mexico. Ze slapen met de ramen open, terwijl de motten met hun vleugeltjes tegen de horren slaan. In tegenstelling tot de overige pensionado's die ik in Florida heb ontmoet zijn ze niet bang voor criminaliteit. De voordeur is meestal niet op slot en ze hebben geen alarmsysteem. In de auto dragen ze geen gordel en in de zon doen ze geen zonnebrandcrème op. Ze hebben besloten dat niets hen kan doden behalve God zelf, en zelfs in hem geloven ze niet.

Ik woon in Los Angeles en schrijf scenario's over gemuteerde superhelden. Twee jaar geleden kreeg ik de opdracht om een autobiografisch essay te schrijven voor een vakblad voor scenarioschrijvers, en toen ik zo'n beetje halverwege was, besepte ik dat ik een ongelooflijk saai leven leidde. Niet dat je mij hoort klagen. Ook al vormt de samenvatting van mijn bestaan slaapverwekkend leesvoer – school, universiteit, verschillende baantjes, een masterprogramma, verschillende baantjes, nog een masterprogramma, gemuteerde superhelden – ik heb aan dat bestaan veel plezier beleefd. Maar toen ik worstelde met dat essay besloot ik dat ik niet over mijn eigen leven wilde schrijven, zelfs geen schamele vijfhonderd woorden. Ik wilde schrijven over Leningrad.

Mijn grootouders haalden me op van het vliegveld van Sarasota. Ik bukde om hun een kus te geven en zij keken glimlachend naar me op, zoals altijd lichtelijk verbijsterd in de aanwezigheid van hun reus van een Amerikaanse kleinzoon (met mijn 1,88 meter ben ik echt een reus vergeleken bij hen). Op weg naar huis kochten we op de plaatselijke vismarkt *pompano*, die mijn grootvader grilde met niets dan wat boter, zout en verse citroen. Zoals alles wat hij kookte leek het ongelooflijk makkelijk te bereiden, kostte het hem een minuut of tien en smaakte het beter dan alles wat ik dat jaar in LA

had gegeten. Mijn grootmoeder kookt nooit. Ze staat er binnen onze familie om bekend dat ze weigert iets klaar te maken wat ingewikkelder is dan een bord cornflakes.

Na het eten stak mijn grootmoeder een sigaret op en schonk mijn grootvader drie glazen zelfgemaakte zwartebesenwodka in. We luisterden naar een koor van cicaden en krekels, staarden naar de zwarte Golf en haalden nu en dan uit naar een mug.

‘Ik heb een bandrecorder meegebracht. Ik dacht dat we misschien eens over de oorlog konden praten.’

Ik meende dat ik mijn grootmoeder haar ogen ten hemel zag slaan terwijl ze de as van haar sigaret in het gras aftikte.

‘Wat nou?’

‘Veertig jaar ben je al. Waarom wil je dat nu opeens weten?’

‘Ik ben vierendertig.’ Ik keek mijn grootvader aan, die naar me glimlachte. ‘Wat is er? Waren jullie soms nazi’s? Willen jullie je naziverleden verhullen?’

‘Nee,’ zei hij, nog steeds glimlachend. ‘We waren geen nazi’s.’

‘Dacht je echt dat ik al veertig was?’

‘Vierendertig, veertig ...’ Mijn grootmoeder maakte haar karakteristieke pssj-geluidje, dat altijd vergezeld werd door een minachtend handgebaar, alsof ze de domheid wilde wegslaan. ‘Wat maakt het uit? Ga trouwen. Zoek een vrouw.’

‘Nu klinkt u als iedere andere grootmoeder in Florida.’

‘Ha,’ zei ze, een beetje gekwetst.

‘Ik wil graag weten hoe het was. Wat is daar zo vreselijk aan?’

Ze knikte naar mijn grootvader, terwijl ze met het brandende puntje van haar sigaret naar mij wees. ‘Hij wil graag weten hoe het was.’

‘Lieveling,’ zei mijn grootvader. Meer niet, daar bleef het bij, maar mijn grootmoeder knikte en drukte haar sigaret uit op het glazen tafelblad.

‘Je hebt gelijk,’ zei ze tegen mij. ‘Als jij over de oorlog wilt schrijven, moet je dat doen.’

Ze stond op, drukte een kus boven op mijn hoofd, zoende mijn grootvader op de mond en ging met de afwas naar binnen. Een paar minuten lang bleven we zwijgend zitten luisteren naar de brekende golven. Hij schonk voor ons allebei nog wat wodka in, blij te zien dat ik mijn glas leeg had.

‘Heb je een vriendin?’

‘Hm-hm.’

‘Die actrice?’

‘Ja.’

‘Die mag ik wel.’

‘Dat weet ik.’

‘Ze had Russisch kunnen zijn,’ zei hij. ‘Die ogen ... Als je over Leningrad wilt praten, dan praten we over Leningrad.’

‘Ik wil niet praten. Ik wil dat u praat.’

‘Oké, dan praat ik. Morgen?’

Hij hield woord. De daaropvolgende week zaten we elke dag samen op de betonnen veranda en maakte ik opnamen van zijn verhalen. ’s Ochtends een paar uur, dan even pauze voor het middageten, en ’s middags weer. Mijn grootvader, een man die in gemengd gezelschap (dus als er meer mensen aanwezig waren dan alleen zijn vrouw) liever niet meer dan twee zinnen achter elkaar sprak, praatte de ene na de andere minicassette vol. Het was te veel voor één boek: de werkelijkheid is vaak vreemder dan de verbeelding, maar je hebt er een betere redacteur voor nodig. Voor het eerst in mijn leven hoorde ik mijn grootvader vloeken en openlijk over seks praten. Hij sprak over zijn jeugd, over de oorlog, over de emigratie naar Amerika. Maar hij sprak vooral over die ene week in 1942, de eerste week van het jaar, waarin hij mijn grootmoeder en zijn beste vriend leerde kennen en twee Duitsers doodde.

Toen hij klaar was met vertellen, stelde ik hem vragen over bepaalde details: namen, plaatsen, de weersomstandigheden

op bepaalde dagen. Even liet hij me mijn gang gaan, maar uiteindelijk boog hij naar voren en drukte op de stopknop van de bandrecorder.

‘Het is allemaal heel lang geleden,’ zei hij. ‘Ik weet niet meer wat ik aanhad. Ik weet niet meer of de zon zich liet zien.’

‘Ik wil gewoon graag dat alles klopt.’

‘Dat lukt toch niet.’

‘Dit is uw verhaal. Ik wil het niet verkloten.’

‘David ...’

‘Er zijn een paar dingen die voor mijn gevoel nog steeds niet helemaal kloppen ...’

‘David,’ zei hij, ‘je bent schrijver. Bedenk zelf maar wat.’

1

Jij hebt nooit zoveel honger gehad; jij hebt het nooit zo koud gehad. Wanneer we sliepen, als we al sliepen, droomden we van de feestmalen die we zeven maanden eerder zonder nadenken hadden verorberd. Al dat brood met boter, al die aardappelknoedels, al die worst die we zo onverschillig hadden opgegeten, die we zonder echt te proeven hadden doorgeslikt, en waarvan we de kruimels en vetresten op ons bord hadden laten liggen. In juni 1941, voordat de Duitsers kwamen, dachten we dat we arm waren. Maar achteraf leek juni een paradijs vergeleken met de winter.

's Nachts waaide de wind zo luidruchtig en zo lang dat je ervan schrok als hij ging liggen; een paar onheilspellende tellen lang hielden de scharnieren van de luiken van het uitgebrande café op de hoek op met piepen, alsof er een roofdier naderde en de kleinere diertjes zich angstig doodstil hielden. De luiken zelf waren er in november al af gesloopt om als brandhout te dienen. Nergens in Leningrad was nog afvalhout te vinden. De houten borden, de latten van de bankjes in het park, de vloerplanken van verwoeste gebouwen, alles was weg en in iemands kachel opgebrand. Ook de duiven ontbraken, want die waren gevangen en gestoofd in gesmolten ijs uit de Neva. Niemand had er moeite mee om duiven af te slachten, maar om de honden en katten was wél veel te doen. In oktober ving je soms het gerucht op dat een gezin de hond had geroosterd en voor het avondeten eerlijk in vieren had verdeeld. Dan schudden we lachend en ongelovig ons hoofd en vroegen ons af of hond lekker smaakte als je er maar genoeg zout op deed; zout was er nog genoeg, zelfs toen

al het andere op was, hadden we nog zout. Maar toen januari aanbrak waren de geruchten keiharde feiten geworden. Alleen degenen met de beste connecties konden hun huisdieren nog voeden, dus voedden onze huisdieren ons.

Er waren twee theorieën over de dikken versus de dunnen. Sommigen beweerden dat mensen die vóór de oorlog dik waren een betere kans maakten om te overleven, omdat een week zonder voedsel van een mollige man geen skelet kon maken. Anderen zeiden dat magere mensen er juist aan gewend waren om minder te eten en daardoor beter met verhongering konden omgaan. Ik maakte deel uit van het tweede kamp, puur uit eigenbelang. Ik was een mager scharminkel, vanaf de dag dat ik geboren werd. Grote neus, zwart haar, een huid ontsierd door acne ... Laten we eerlijk zijn, ik was niet bepaald de droom van ieder meisje. Maar de oorlog maakte me aantrekkelijker. Anderen teerden voor onze ogen weg naarmate de voedselbonnen schaarser en schaarser werden, en van degenen die er vóór de invasie hadden uitgezien als krachtpatsers uit een circus was nog maar de helft over. Ik daarentegen had geen spiermassa die ik kon kwijtraken. Net als de spitsmuizen, die op restanten in leven bleven terwijl om ze heen de dinosaurussen bij bosjes neervielen, was ik perfect toegerust op schaarste.

Op oudejaarsavond zat ik op het dak van het Kirov, het appartementencomplex waarin ik al sinds mijn vijfde woonde (hoewel het in eerste instantie geen naam had gehad, tot in 1934 Kirov werd doodgeschoten en de halve stad naar hem werd genoemd), te kijken naar de bolle, grijze zeppelins die onder de wolken zwermden, wachtend op de bommenwerpers. In die tijd van het jaar staat de zon slechts zes uur per dag aan de hemel en schiet hij van de ene horizon naar de andere, alsof hij ergens door wordt opgejaagd. Elke nacht gingen we met z'n vieren voor een dienst van drie uur op het dak zitten, gewapend met emmers vol zand, ijzeren tangen en schoppen, dik ingepakt in alle shirts, truien en jassen die we

konden vinden, en speurden de hemel af. Wij waren de brandweer. De Duitsers hadden besloten dat een bestorming te kostbaar zou zijn, dus hadden ze de stad in plaats daarvan omsingeld, met als doel ons weg te jagen door ons te laten verhongeren, te bombarderen en uit te branden.

Voor de oorlog begon woonden er elfhonderd mensen in het Kirov. Tegen oudejaarsavond waren het er niet veel meer dan vierhonderd. De meeste kleine kinderen waren in september al geëvacueerd, vlak voordat de Duitsers het kordon sloten. Mijn moeder en mijn zusje Taisja waren naar mijn oom in Vjazma gegaan. De avond voor hun vertrek had ik woorden gehad met mijn moeder, de enige keer dat we ooit ruzie hadden. Of beter gezegd, de enige keer dat ik tegen haar in ging. Natuurlijk wilde ze dat ik met hen mee zou gaan, ver bij het invasieleger vandaan, diep in het hart van het land, waar de bommenwerpers ons niet zouden vinden. Maar ik was niet van plan Piter te verlaten. Ik was een man en ik wilde mijn stad verdedigen, ik wilde een twintigste-eeuwse Nevski worden. Ach, zo belachelijk was mijn beslissing ook niet. Ik had een steekhoudend argument: als iedereen die gezond was van lijf en leden wegvluchtte, zou Leningrad in handen van de fascistten vallen. En als Leningrad er niet meer was, de stad van de arbeiders die tanks en geweren produceerde voor het Rode Leger, dan had Rusland toch ook geen schijn van kans meer?

Mijn moeder vond dat een dom argument. Ik was nog maar net zeventien. Ik laste geen pantserplaten in de fabriek en ik kon pas over iets minder dan een jaar bij het leger. De verdediging van Leningrad was mijn zaak niet. Ik zou alleen maar de zoveelste mond zijn die gevoed moest worden. Aan die beledigingen besteedde ik geen aandacht.

‘Ik ben brandweerman,’ zei ik, want dat was echt zo. Het stadsbestuur had opdracht gegeven voor het vormen van tienduizend brandweerposten, en ik was de trotse commandant van de Kirov-brigade van de vijfde verdieping.

Mijn moeder was nog geen veertig, maar ze was al grijs. Ze zat tegenover me aan de keukentafel, met mijn hand in haar beide handen. Hoewel ze maar een klein vrouwtje was, nauwelijks 1,55 meter lang, was ik al vanaf mijn geboorte bang voor haar.

‘Je bent een idioot,’ zei ze. Dat klinkt wellicht beledigend, maar mijn moeder noemde me altijd haar ‘kleine idioot’, en inmiddels was ik het als een koosnaampje gaan beschouwen. ‘De stad was er al lang voordat jij geboren werd. En als jij er niet meer bent, zal hij er nog steeds zijn. Taisja en ik hebben je nodig.’

Ze had gelijk. Een betere zoon, een betere broer, zou met haar mee zijn gegaan. Taisja aanbad me. Zodra ik uit school kwam, stortte ze zich op me, las me de dwaze gedichtjes voor die ze als huiswerk had geschreven om de martelaren van de revolutie te eren en tekende karikaturen van mijn profiel met de grote neus in haar schrift. Over het algemeen kon ik haar wel wurgen. Ik had helemaal geen zin om met mijn moeder en zusje het halve land door te sjokken. Ik was zeventien en doortrokken van het rotsvaste geloof dat ik was voorbestemd een held te worden. Er waren duizenden posters gedrukt van Molotovs proclamatie tijdens zijn radiotoespraak op de eerste dag van de oorlog (ONS DOEL IS RECHTVAARDIG! DE VIJAND ZAL HET ONDERSPIT DELVEN! WIJ ZULLEN ZEGEVIEREN!), en die waren overal in de stad aangeplakt. Ik geloofde in het doel, ik weigerde op de vlucht te slaan voor de vijand, en de zege wilde ik al helemaal niet mislopen.

Moeder en Taisja vertrokken de volgende dag. Een deel van de reis legden ze per bus af, en verder lifften ze mee met legertrucks en liepen ze eindeloze kilometers over plattelandswegen op hun laaggehakte laarzen. Ze deden er drie weken over, maar uiteindelijk wisten ze de veilige haven te bereiken. Moeder stuurde me een brief waarin ze de reis, de doodsangst en de vermoeidheid in geuren en kleuren beschreef. Misschien wilde ze me een schuldgevoel aanpraten omdat ik

hen in de steek had gelaten, en ik voelde me inderdaad schuldig, maar ik wist ook dat het maar goed was dat ze er niet meer waren. De grote slag kon elk moment beginnen en zij hoorden niet aan het front. Op 7 oktober werd Vjazma veroverd door de Duitsers, en toen kwamen er geen brieven meer van haar.

Kon ik maar zeggen dat ik hen miste toen ze weg waren. Er waren inderdaad nachten dat ik me eenzaam voelde, en mijn moeders kookkunst miste ik altijd, maar ik had er al van kinds af aan van gedroomd op eigen benen te staan. Mijn favoriete volksvertellingen gingen over vindingrijke weeskinderen die een weg wisten te vinden door het donkere woud, alle gevaren overleefden doordat ze ingenieuze oplossingen voor hun problemen bedachten, hun vijanden te slim af waren en ergens tijdens hun zwerftocht fortuin maakten. Ik zal niet beweren dat ik gelukkig was – we hadden allemaal te veel honger om gelukkig te zijn – maar ik geloofde stellig dat ik nu eindelijk het waarom had doorgrond. Als Leningrad viel zou Rusland vallen, en als Rusland viel, zou het fascisme de wereld veroveren. Dat geloofden we allemaal. Ik geloof het nog steeds.

Maar goed, ik was dus te jong voor het leger, maar oud genoeg om overdag greppels te graven tegen de tanks en 's nachts de daken te bewaken. Mijn brigade bestond verder uit mijn vrienden van de vijfde verdieping: Vera Osipovna, een getalenteerd celliste, en de roodharige Antokolski-tweeling, die alleen goed was in het gelijktijdig scheten laten. Aan het begin van de oorlog hadden we op het dak sigaretten staan roken en gedaan alsof we soldaten waren – dapper, sterk en onverzettelijk – die de hemel afspeurden op zoek naar de vijand. Tegen het eind van december waren er in Leningrad geen sigaretten meer te krijgen, tenminste niet van tabak. Een paar wanhopige figuren pletten gevallen boomblaadjes, rolden daar sjekkie van en noemden ze 'Autumn Lights', en beweerden dat je met de juiste blaadjes een heel

redelijke sigaret kon maken. Maar in het Kirov, ver van de dichtstbijzijnde levende boom, was dat geen optie. Onze vrije tijd besteedden we aan het jagen op ratten, die in eerste instantie moeten hebben gedacht dat al hun oeroude gebeden verhoord waren toen alle katten uit de stad waren verdwenen, tot ze beseften dat er niets eetbaars meer tussen het vuilnis zat.

Na maanden van bombardementen konden we de verschillende Duitse vliegtuigen aan het motorgeluid herkennen. Die nacht waren het opnieuw de Junkers 88's, die een paar weken geleden in de plaats waren gekomen van de Heinkels en Dorniers, omdat onze soldaten er erg bedreven in waren geworden om die laatste twee modellen neer te schieten. Bij daglicht zag onze stad er erbarmelijk uit, maar in het donker had de belegering iets merkwaardig moois. Als de maan aan de hemel stond, konden we vanaf het dak van het Kirov heel Leningrad zien: de spits van de Admiraliteit (bedekt met grijze verf om hem aan het oog van de vijandelijke piloten te onttrekken), de Petrus-en-Paulusvesting (met camouflagenetten over de spitsen), de koepels van de Sint-Isaak en de Heiland op het verspilde bloed. Op de daken van naburige gebouwen konden we de mannen zien die het luchtafweergeschut bedienden. De Baltische vloot was op de Neva voor anker gegaan. Daar dobberden de schepen als reusachtige, grijze schildwachten terwijl ze hun grote kanonnen afvuurden op de artilleriestellingen van de nazi's.

Het mooist waren de luchtgevechten. De Ju 88's en de Soechojs cirkelden boven de stad, onzichtbaar vanaf de grond, tenzij ze werden gevangen in de straal van een krachtig zoeklicht. De Soechojs hadden grote, geverfde rode sterren aan de onderkant van hun vleugels, om te voorkomen dat onze luchtafweer ze zou neerhalen. Om de paar nachten waren we getuige van een slag die werd uitgelicht als op een podium, waarin de grotere, loggere Duitse bommenwerpers scherp zwenkten zodat hun boordschutters de razendsnelle Russi-

sche gevechtstoestellen op de korrel konden nemen. Als er een Junkers werd neergehaald en het brandende karkas van het toestel viel als een engel die uit de hemel is verstoten, steeg er van vele daken verspreid over de stad een uitdagend gebrul op en staken alle artilleristen en brandweermannen hun vuist omhoog ter ere van de zegevierende piloot.

We hadden een radiootje bij ons op het dak. Op oudejaarsavond luisterden we naar de klokken van de Spasski-toren in Moskou die de 'Internationale' speelden. Vera had ergens een halve ui gevonden, die ze op een met zonnebloemolie ingesmeerd bord in vieren sneed. Toen de ui op was, dekten we de overgebleven olie op met ons rantsoenbrood. Rantsoenbrood smaakte niet naar brood. Het smaakte niet eens naar voedsel. Nadat de Duitsers de Badajev-graanpakhuizen hadden platgebombardeerd, moesten de bakkers in de stad creatieve oplossingen bedenken. Alles wat aan het recept kon worden toegevoegd zonder mensen te vergiften, werd dan ook toegevoegd. De hele stad verhongerde, niemand had genoeg te eten, en toch vervloekte iedereen het brood, dat naar zaagsel smaakte en in de kou keihard werd. Je brak je tanden erop als je probeerde het weg te kauwen. De gezichten van dierbaren kan ik me niet meer herinneren, maar de smaak van dat brood ben ik tot op de dag van vandaag niet vergeten.

Een halve ui en een brood van 125 gram, gedeeld door vier – dat was een redelijke maaltijd. In dekens gewikkeld gingen we op onze rug liggen kijken naar de zeppelins aan hun lange tuierkoorden terwijl we luisterden naar de metronoom op de radio. Als er geen nieuws was en er geen muziek kon worden gedraaid, zond het radiostation het geluid van een metronoom uit, een eindeloos getik-tik-tik dat ons vertelde dat de stad nog niet veroverd was, dat de fascistten zich nog altijd buiten de poort bevonden. Die metronoom was het kloppende hart van Piter, en de Duitsers konden het niet tot zwijgen brengen.

Het was Vera die de man uit de lucht zag vallen. Ze slaakte een kreet en wees, waarop we allemaal gingen staan om beter te kunnen kijken. Een van de zoeklichten bescheen een parachutist die afdaalde naar de stad, zijn zijden scherm als een witte tulpenbol boven hem.

‘Een mof,’ zei Oleg Antokolski, en hij had gelijk. We herkennen het grijze uniform van de Luftwaffe. Waar kwam hij vandaan? Geen van allen hadden we de geluiden van een luchtgevecht gehoord, of de dreun van een AA-kanon. We hadden zelfs al bijna een uur geen bommenwerper meer horen overvliegen.

‘Misschien is het begonnen,’ zei Vera. Al wekenlang hoorden we geruchten dat de Duitsers voorbereidingen troffen voor een grootschalige parachutistendropping, een laatste bestorming om de ellendige nagel aan de doodskist van hun oprukkende leger die Leningrad was, eruit te trekken. Elk moment verwachtten we duizenden nazi’s te zien die omlaag zweefden naar de stad, als een sneeuwstorm van witte parachutes die de hemel aan het oog onttrok, maar hoewel tientallen zoeklichten de duisternis doorboorden, waren er verder geen vijanden te bekennen. Dit was de enige, en afgaand op de slappe manier waarop het lichaam aan het harnas van de parachute hing, was hij al dood.

We zagen hem omlaag zweven, verstard in het zoeklicht, inmiddels zo laag dat we konden zien dat hij een van zijn zwarte laarzen kwijt was.

‘Hij komt onze kant op,’ zei ik. De wind blies hem in de richting van de Vojnova. De tweeling keek elkaar aan.

‘Luger,’ zei Oleg.

‘De Luftwaffe heeft geen Lugers,’ zei Grisja. Hij was vijf minuten ouder en deskundige op het gebied van naziwapens. ‘Walther PPK.’

Vera glimlachte naar me. ‘Duitse chocola.’

We lieten onze brandweerspullen liggen, renden naar de deur van het trappenhuis en haastten ons de donkere trap af.

Hartstikke stom, natuurlijk. Eén keer uitglijden op een van die betonnen treden, zonder vet of spieren om de val te breken, betekende een botbreuk, en een botbreuk betekende de dood. Maar dat kon ons allemaal niet schelen. We waren nog erg jong, en elk moment kon er een dode Duitser op de Vojnova terechtkomen, overladen met geschenken uit *das Vaterland*.

We sprintten over de binnenplaats en klommen over de poort, die op slot was. Alle straatlantaarns waren uit. De hele stad was verduisterd – deels om het de bommenwerpers moeilijk te maken en deels omdat de meeste elektriciteit naar de munitiefabrieken ging – maar de maan was helder genoeg om iets te kunnen zien. De Vojnova was volkomen onbeschermd en verlaten, zes uur na het ingaan van de avondklok. Nergens een auto te bekennen. Alleen het leger en de regering konden aan brandstof komen, en alle burgerauto's waren in de eerste maanden van de oorlog ingevorderd. Over de etalageruiten van de winkels waren papieren stroken geplakt, omdat we op de radio hadden gehoord dat ze dan minder snel zouden breken. Misschien was dat ook wel zo, al was ik in Leningrad langs heel wat winkels gelopen met sponningen waar niets meer in zat behalve een bungelende reep papier.

Eenmaal op straat keken we omhoog, maar we konden onze man niet terugvinden.

‘Waar is hij nou gebleven?’

‘Zou hij op een dak zijn geland, denk je?’

De zoeklichten gleden door de lucht, maar ze stonden allemaal boven op hoge gebouwen en geen ervan kon op de Vojnova worden gericht. Vera trok aan de kraag van mijn overjas, een veel te grote, oude marinejas die ik van mijn vader had geërfd en die nog altijd te groot voor me was, maar warmer zat dan alle andere kleding die ik bezat.

Toen ik me omdraaide zag ik hem over straat glijden, onze Duitser. Zijn zwarte laars stuiterde over de bevroren stoep en het reusachtige doek van zijn witte parachute stond nog

steeds bol in de wind, die hem naar de poort van het Kirov blies. Zijn kin hing op zijn borst, er zaten ijskristallen in zijn donkere haar en zijn gezicht zag er bloedeloos uit in het licht van de maan. Doodstil bleven we staan kijken hoe hij steeds dichterbij ons toe zweefde. Die winter hadden we dingen gezien die niet voor mensenogen bestemd waren, en we dachten dat niets ons meer kon verbazen, maar daarin vergisten we ons, en als de Duitser zijn Walther had getrokken en op ons had gevuurd, zouden we er geen van allen op tijd in zijn geslaagd onze onwillige voeten in beweging te krijgen. Maar de dode man bleef dood, en eindelijk zwakte de wind af, waardoor de parachute omlaag dwarrelde en de man met zijn gezicht op de stoep viel, om bij wijze van laatste vernedering nog een paar meter in die houding te worden voortgesleurd.

We gingen om de piloot heen staan. Het was een lange man, goed gebouwd, en als we hem in burgerkleding door Piter hadden zien lopen, zouden we hem meteen hebben herkend als een infiltrant – hij had het lichaam van een man die elke dag vlees eet.

Grisja liet zich op zijn knieën zakken en haalde het wapen van de Duitser uit de holster. ‘Walther PPK. Zei ik toch.’

We rolden de Duitser op zijn rug. Zijn bleke gezicht was geschaafd, de huid was er door het asfalt af geschraapt, maar de wonden waren net zo kleurloos als de onbeschadigde huid. Dode mensen krijgen geen blauwe plekken. Ik kon niet zien of hij bang, opstandig of vredig was gestorven. Er was geen spoor van leven of persoonlijkheid op zijn gezicht te zien. Hij zag eruit als een lijk dat als lijk was geboren.

Oleg trok hem zijn zwarte leren handschoenen uit, terwijl Vera zich over de sjaal en de vliegbril ontfermde. Ik ontdekte dat de piloot een schede om zijn enkel droeg, en daar haalde ik een perfect uitgebalanceerde dolk uit met een zilveren beschermbeugel en een eenzijdig geslepen, 15 centimeter lang lemme, waarin woorden waren gegraveerd die ik in het

maanlicht niet kon lezen. Ik stak het mes weer in de schede en gespte dat om mijn eigen enkel. Voor het eerst in maanden had ik het gevoel dat mijn lotsbestemming als krijger eindelijk binnen handbereik was.

Oleg vond de portefeuille van de dode man en telde grijnzend de Duitse merken uit. Vera stak de chronometer in haar zak die de Duitser om de mouw van zijn pilotenjack had gedragen. Het ding was twee keer zo groot als een gewoon polshorloge. Grisja vond een dichtgeklapte verrekijker in een leren cassette, twee extra magazijnen voor de Walther en een smalle heupflacon. Hij schroefde de dop eraf, rook eraan en gaf de flacon aan mij. ‘Cognac?’

Ik nam een slokje en knikte. ‘Cognac.’

‘Hoe weet jij nou dat het cognac is?’ vroeg Vera.

‘Ik heb het al eens eerder gehad.’

‘Wanneer dan?’

‘Laat eens proeven,’ zei Oleg, en de flacon werd doorgegeven. We zaten met z’n vieren op onze hurken om de gevallen piloot heen en nipten van een drankje dat van alles had kunnen zijn: cognac, brandy of armagnac. Niemand van ons kende het verschil. Wat het ook was, het verwarmde je heerlijk van binnenuit.

Vera staarde naar het gezicht van de Duitser. Ze toonde geen medelijden, geen angst, alleen nieuwsgierigheid en minachting – de indringer die was gekomen om bommen op onze stad te laten vallen was nu zelf gevallen. We hadden hem niet neergeschoten, maar desondanks gaf het ons een triomfantelijk gevoel. Niemand anders in het Kirov had ooit het lijk van een vijand gevonden. De volgende ochtend zouden wij in het gebouw het gesprek van de dag zijn.

‘Hoe is hij gestorven, denk je?’ vroeg ze. Er waren geen schotwonden die het lichaam ontsierden, geen verzengd haar of leer, geen enkel teken van geweld. Zijn huid was veel te wit voor een levend wezen, maar niets had hem doorboord.

‘Hij is doodgevoren,’ zei ik. Ik legde zo veel mogelijk gezag

in mijn stem, want ik wist dat het waar was, maar kon het niet bewijzen. De piloot was kilometers boven het nachtelijke Leningrad uit zijn vliegtuig gesprongen. Zelfs op de grond was het te koud voor de kleren die hij droeg – hoog in de wolken, buiten zijn warme cockpit, had hij geen schijn van kans gehad.

Grisja bracht een groet met de flacon. ‘Op de kou.’

De flacon ging de kring weer rond. Hij zou mij nooit bereiken. We hadden de automotor twee straten verderop al moeten horen, want na de avondklok was het in de stad zo stil als op de maan, maar we hadden het te druk met het drinken van Duitse drank en het uitbrengen van toosten. Pas toen de GAZ de Vojnova in reed, met zware banden die ratelden over het asfalt en koplampen die als dolken op ons afkwamen, beseften we het gevaar. De straf die stond op het overtreden van de avondklok zonder vergunning was onmiddellijke terechtstelling. De straf die stond op het verlaten van een brandweerpost was onmiddellijke terechtstelling. De straf die stond op plundering was onmiddellijke terechtstelling. De rechtbank was niet meer in bedrijf, alle politieagenten waren aan het front, de gevangenen zaten nog maar half vol en raakten steeds leger. Wie had er voedsel over voor staatsvijanden? Als je de wet overtrad en betrappt werd, was je dood. Er was geen tijd voor juridische plichtplegingen.

Daarom gingen we ervandoor. We kenden het Kirov beter dan wie ook. Als we eenmaal achter de poort op de binnenplaats waren en konden opgaan in de kille duisternis van het uitgestrekte gebouw, zou niemand ons vinden, al hadden ze drie maanden de tijd om het te doorzoeken. We hoorden de soldaten roepen dat we moesten blijven staan, maar dat deed er niet toe. Voor stemmen waren we niet bang; kogels waren wat anders, maar tot dusver had niemand de trekker overgehaald. Grisja was als eerste bij het hek – hij was nog de meest atletische van ons vieren – sprong omhoog tegen de ijzeren spijlen en hees zichzelf op. Oleg kwam vlak achter hem aan,

en ik zat hem op de hielen. We waren verzwakt, onze spieren waren door gebrek aan proteïnen geslonken, maar onze angst spoorde ons aan te klimmen. Om sneller dan ooit tevoren over het hek heen te klimmen.

Toen ik bijna boven aan het hek was, keek ik om en zag dat Vera was uitgegleden op een ijzig stuk wegdek en op handen en knieën zat. Ze keek naar me op met grote, ronde, angstige ogen, terwijl de GAZ naast het lichaam van de Duitse piloot afremde en vier soldaten uitstapten. Ze waren een meter of zes bij me vandaan en hadden hun geweren in hun handen, maar ik had nog genoeg tijd om mezelf over het hek heen te hijsen en in het Kirov te verdwijnen.

Kon ik maar zeggen dat het geen seconde bij me opkwam om Vera in de steek te laten, dat een vriendin van me in gevaar verkeerde en ik haar zonder enige aarzeling te hulp schoot. Maar om je de waarheid te zeggen haatte ik haar op dat moment. Ik haatte haar omdat ze op het slechtst denkbare moment zo onhandig was geweest en omdat ze mij aankeek met paniek in haar bruine ogen, waarmee ze mij tot haar redder verkoos, ook al was Grisja de enige die ze ooit had gekust. Ik wist dat ik nooit zou kunnen leven met de herinnering aan die smekende ogen die op me gericht waren, en dat wist zij ook, en daarom haatte ik haar. Desondanks liet ik me van het hek vallen, hielp haar overeind en sleurde haar mee naar de ijzeren spijlen. Ik was zwak, maar Vera kan geen gram meer dan 40 kilo hebben gewogen. Ik gaf haar een kontje tegen het hek op, terwijl de soldaten schreeuwden en de hakken van hun laarzen op de stoep klakten en de grensdelers van hun geweren klikten.

Vera was over het hek heen en ik klom zo snel als ik kon achter haar aan, zonder acht te slaan op de soldaten. Als ik bleef staan, zouden ze om me heen komen staan, tegen me zeggen dat ik een staatsvijand was, me op mijn knieën dwingen en me door het achterhoofd schieten. Ik was nu een makkelijk doelwit, maar misschien waren ze dronken, mis-

schien waren het stadsjongens als ik, die nog nooit van hun leven een schot hadden gelost; misschien zouden ze expres misschieten omdat ze wisten dat ik een patriot was, een beschermer van de stad, en dat ik alleen maar uit het Kirov was weggeglipt omdat er een Duitser vanaf een hoogte van 20.000 voet op straat was gevallen, en welke zeventienjarige Russische jongen zou in zo'n geval nou niet naar buiten glippen om naar een dode fascist te kijken?

Mijn kin was op gelijke hoogte met de bovenkant van het hek, toen ik gehandschoende handen om mijn enkels voelde. Sterke handen, de handen van soldaten die twee maaltijden per dag kregen. Ik zag Vera het Kirov binnen rennen, zonder ook maar één keer om te kijken. Ik probeerde me vast te klampen aan de ijzeren spijlen, maar de soldaten sleurden me naar de grond, gooiden me op de stoep en gingen om me heen staan met de loop van hun Tokarevs tegen mijn wangen gedrukt. Niet een van de soldaten zag er ouder uit dan een jaar of negentien, en ze leken er niet vies van om mijn hersenen over straat te laten spatten.

‘Die knul ziet eruit alsof hij het elk moment in zijn broek kan doen.’

‘Hebben jullie hier gezellig een feestje gebouwd, jongen? Lekkere schnaps gevonden?’

‘Hij lijkt me een goeie voor de kolonel. Hij mag met de mof meerijden.’

Twee van hen bukten, staken hun armen onder mijn oksels, sleurden me overeind, brachten me naar de GAZ, die met draaiende motor stond te wachten, en duwden me op de achterbank. De andere twee soldaten tilden de Duitser bij zijn handen en voeten op en slingerden hem naast me in de auto.

‘Hou hem maar warm,’ zei een van hen, en ze lachten allemaal alsof het de beste grap aller tijden was. Ze persten zich in de auto en sloegen de portieren dicht.

Ik besloot dat ik nog in leven was omdat ze me in het open-

baar wilden terechtstellen, om andere potentiële plundersaars af te schrikken. Een paar minuten eerder voelde ik me nog veel machtiger dan de dode piloot. Nu we over de donkere straat scheurden, slingerend om bomkraters en verspreid puin te ontwijken, leek hij me echter meesmuilend aan te kijken, met witte lippen als een litteken in zijn bevroren gezicht. We gingen dezelfde kant op.